

NÁZOV METODICKÉHO LISTU

Človek a spoločnosť (filozoficky fundovaný projekt dobre usporiadanej a spravovanej spoločnosti – T. More, T. Campanella)

MENO A PRIEZVISKO AUTORA

Mgr. Ladislav Lőrincz

VYUČOVACÍ PREDMET/VZDELÁVACIA OBLASŤ

Občianska náuka / Človek a spoločnosť

ROČNÍK

3. ročník štvorročného gymnázia/stredných škôl / 7. ročník osemročného gymnázia / 4. ročník štvorročného gymnázia/stredných škôl / 8. ročník osemročného gymnázia

HODINOVÁ DOTÁCIA

jedna vyučovací hodiny (1x45 minút)

EDUKAČNÝ CIEĽ

Žiaci dokážu vysvetliť podstatu a fungovanie utopistického štátu u Mora a Campanellu.

VÝCHOVNÝ CIEĽ

Žiaci si dokážu vytvoriť postoj k utopistickým myšlienkam Mora a Campanellu. Žiaci dokážu vyjadriť presvedčenie o hodnote práce uvedených filozofov vzhľadom na prienik týchto myšlienok do súčasnosti (napr. pracovný čas, školstvo, zdravý životný štýl a pod.).

ZAPRACOVANIE v inovovanom ŠVP

OBN na gymnáziách/stredných školách

Tematický celok: Filozofický spôsob osvojovania si sveta

Výkonový štandard:

- zaujať stanovisko k námietkam nabádajúcim k opatrnosti voči sociálnym utópiám, najmä v prípade, ak aspirujú na svoje uskutočnenie,
- ilustrovať (prostredníctvom filozofických textov) rôzne návody na dobre prežitý život.

Obsahový štandard: Človek a spoločnosť (filozoficky fundovaný projekt dobre usporiadanej a spravovanej spoločnosti – T. More, Campanella)

METODOLÓGIA

Metóda: práca s textom, skupinová práca, brainstorming, samostatná práca, diskusia

Pomôcky: text, prezentácia, projektor, počítač, tabuľa, krieda (fixka)

Postup:

Učiteľ na začiatku hodiny oboznámi žiakov s témou a cieľmi výchovno-vzdelávacej jednotky. V nasledujúcej časti hodiny učiteľ ozrejmí danú problematiku prostredníctvom výkladu.

Potom učiteľ žiakom rozdá texty, ktoré si prečítajú nahlas. Následne pomocou dataprojektoru a prezentácie vypracujú pripojené úlohy. Úloha A je zameraná na text T. Campanella Slnečný štát. Učiteľ vyzve žiakov, aby uvedené slovné spojenia správne priradili k príslušnému spoluvládárovi. Úloha B je zameraná na text T. Mora Utópia. Žiaci samostatne vypracujú odpovede na položené otázky a po uplynutí stanoveného časového limitu (približne 10-15 minút) učiteľ skontroluje ich prácu. Vzhľadom na charakter otázky č. 4 učiteľ rozprúdi v triede diskusiu.

Následne po diskusii žiakov učiteľ rozdelí do skupín po troch, prípadne štyroch žiakoch. Každé skupine zadá po dva okruhy z úlohy C (napr. prvá skupina – stabilný pracovný čas a vláda demokraticky zvolených odborníkov, druhá skupina – naplnenie materiálnych a duchovných potrieb človeka, škola hrou a všeobecná vzdelanosť, tretia skupina – využitie technológií v prospech človeka a zdravý životný štýl). Posledný okruh, t. j. brannú povinnosť, rozoberie učiteľ so žiakmi formou brainstormingu.

Po vyhodnotení skupinovej práce zadá domácu úlohu - napísať esej na tému Je možný život bez peňazí a súkromného vlastníctva?

TEORETICKÝ ZÁKLAD

Thomas More

Thomas More napísal dielo Utópia, ktoré možno rozčleniť na dve samostatné časti. V prvej knihe More podáva kritiku spoločensko-politických a hospodárskych pomerov v Anglicku. V centre tejto kritickej reflexie je najmä proces ohradzovania, t. j. zbavovania a vyhánania ľudí z pôdy, ničenia a vyľudňovania dedín. Ohradzovanie má podľa Mora tragické následky – spôsobuje hlad, biedu, tuláctvo a zločinnosť. Konečnou príčinou, ktorá vyvoláva toto sociálne zlo, je podľa neho existencia súkromného vlastníctva. Preto logickým vyústením prvej časti je odmietavý vzťah k súkromnému vlastníctvu, lebo pokiaľ bude podľa Mora jestvovať, prevažná väčšina ľudí bude trpieť pod bremenom chudoby a biedy.

V druhej časti autor podáva obraz ideálnej spoločnosti, ktorá je založená na spoločenskom vlastníctve, vysoko organizovanej výrobe, spravodlivom a rovnom rozdeľovaní spoločenského bohatstva. Je to utopistická spoločnosť, kde nikto nemá nič, a predsa sú všetci bohatí. Základom tejto spoločnosti je všeobecná pracovná povinnosť, resp. roľníctvo, od ktorého nikto nie je oslobodený. Nezanedbateľné miesto v tejto časti zaujíma otázka šťastia, v ktorom spočíva cieľ ľudskej existencie. Pod ľudským šťastím rozumie More žiť v súlade s prírodou, nakoľko príroda neprotirečí rozumu.

Tommaso Campanella

Svoje utopistické názory či vízie sociálne spravodlivej spoločnosti vyjadril v práci Slnčný štát. Jeho sociálny projekt výrazným spôsobom ovplyvnili štyri základné činitele:

1. myšlienkové dedičstvo (Platónov model ideálneho štátu a Morova Utópia),
2. aktívna účasť v politickom živote,
3. úcta k novým objavom (vynález kníhtlače, strelnej zbrane a magnetickej strelky),
4. spôsob života v kláštore, charakterizovaný prísnou reglementáciou a princípom rovnosti.

Slnčný štát je programom uskutočnenia novej spoločnosti, ktorá by žila v súlade s prírodou. Likvidácia súkromného vlastníctva je spojená s likvidáciou monogamnej rodiny. Obyvatelia Slnčného štátu majú spoločné manželky, z vlastníctva ženy a detí sa rodí vlastníctvo ako také. Plodenie detí je v kompetencii štátu a podlieha jeho kontrole. Štátu Campanella zveruje aj výchovu a vzdelávanie detí. Všetci obyvatelia Slnčného štátu pracujú. Práca je spoločnosťou vysoko hodnotená. Campanella vo svojej utopistickej spoločnosti zachováva deľbu práce na telesnú a duševnú. Tou druhou je poverovaná zvláštna skupina ľudí – vedcov a kňazov. V čele štátu stojí najvyšší vládca, kňaz, nazývaný Slnko alebo Metafyzik. Je vrcholným arbitrom vo veciach svetských i duchovných a vo všetkých otázkach a sporoch vynáša konečné rozhodnutie. K dispozícii má troch spoluvládcov – Moc, Múdrost' a Lásku, ktorí majú na starosti jednotlivé oblasti života v štáte. Vďaka rozšíreniu vedeckého poznania vládne v Slnčnom štáte všeobecné bratstvo.

More a Campanella patria k tým renesančným sociálnym mysliteľom, ktorí vyjadrujú snahu po humanizácii spoločenského usporiadania. Spájajú ich mnohé spoločné črty – kritika súkromného vlastníctva a požiadavka spoločného majetku a spoločnej práce, otázky výchovy a rovnosti. Súčasne však môžeme odhaliť v ich sociálnych utopických víziách aj isté odlišnosti. Po prvé, v otázke proporcionality sociálneho kriticismu, ktorý prevažuje u Mora. Campanella sa, až na jednu výnimku, koncentruje na opis ideálneho spoločenského zriadenia. Po druhé, je to prvok vedy a techniky, ktorý viacej preferuje Campanella. Určité odlišnosti nachádzame aj v otázke vzťahu občana a štátu. U Campanellu sa občan podriaďuje štátu aj v intímnych otázkach, ako je dohľad na to, aby sa zo spojenia mužov a žien rodilo to najlepšie potomstvo.

ÚLOHY

A)

Veľmajster: Prosím ťa, šľachetný hrdina, objasni mi celé usporiadanie ich vlády.

Janovčan: Najvyšším vladárom je u nich kňaz, ktorého vo svojej reči nazývajú Slnko, my by sme ho nazvali Metafyzikom. Je hlavou štátu vo veciach svetských i duchovných a vo všetkých otázkach a sporoch vynáša konečný rozsudok. Pomáhajú mu traja spoluvládari: Pon, Syn a Mor, čo v našej reči znamená Moc, Múdrost' a Láska.

Vladár Moc má na starosti veci vojny a mieru, vojenský výcvik a za vojny je hlavným veliteľom, aj keď nie je vyšším ako Slnko. Riadi vojenské úrady, vojsko, stará sa o zásobovanie, opevňovanie, obliehanie a vojnové stroje.

Vladárovi Múdrosti sú podriadené slobodné umenia, remeslá a všetky vedy, ako aj úradníci a školy týchto odborov. Tomuto vladárovi podlieha toľko úradníkov, koľko je vied...

Podľa nariadenia Múdrosti, múry celého sveta sú na vnútorných a vonkajších stranách, hore i dolu vyzdobené najkrajšími maľbami, ktoré zobrazujú v podivuhodne dokonalom poriadku všetky vedy. Na vonkajších múroch chrámu a na závesoch, ktoré sa pri kázni spúšťajú, aby sa hlas kňaza nerozptyľoval a neunikal poslucháčom, sú namaľované hviezdy a pri každej hviezde je v trojverší uvedená jej veľkosť, pohyb a vlastnosti...

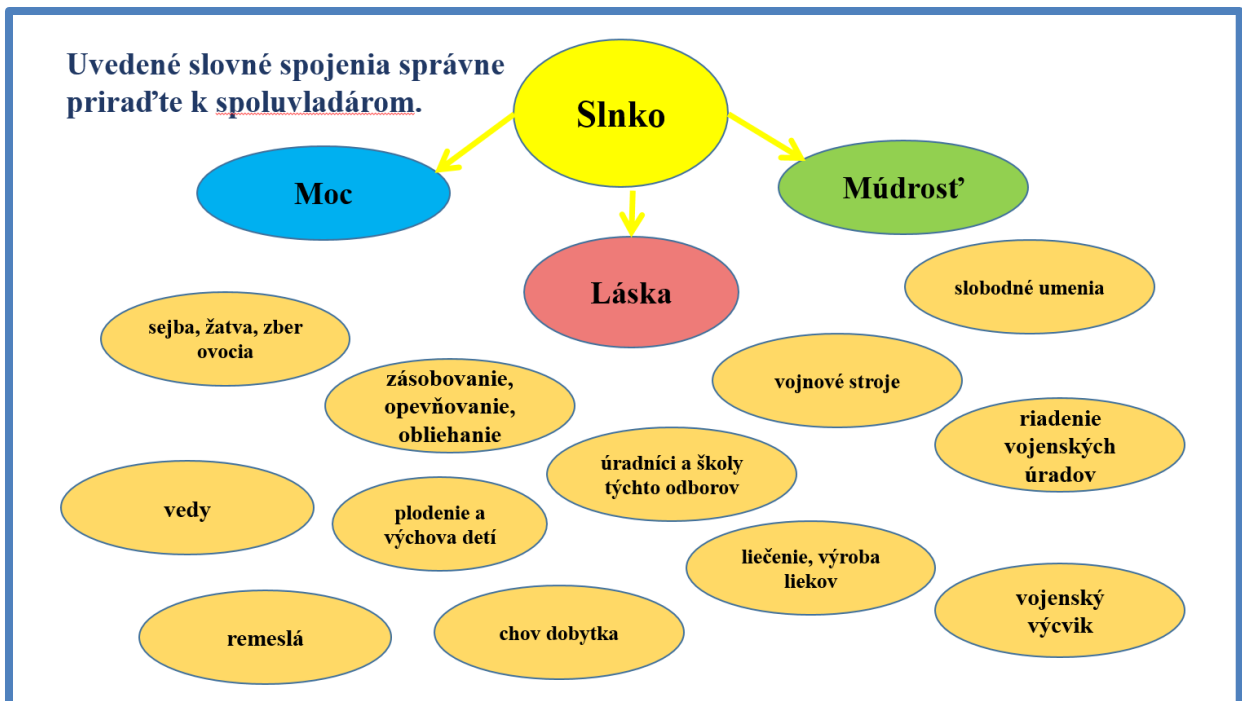
Spoluvládár Láska má na starosti predovšetkým plodenie detí a dozor nad tým, aby sa zo spojenia mužov a žien rodilo najlepšie potomstvo. Nám sa vysmievajú, že hoci starostlivo dbáme o plemenenie psov a koní, zanedbávame to u ľudí. Tomuto vládcovi podlieha výchova narodených detí, liečenie a výroba liekov, sejba, žatva a oberanie ovocia, roľníctvo a chov dobytky, zásobovanie stolov a vôbec všetko, čo sa týka živobytia, obliekania a pohlavného styku. Vo svojich službách má mnoho učiteľov a učiteliek, ktoré sa venujú týmto umeniam.

Metafyzik dozerá spolu s tromi vladármi na všetko a bez jeho vedomia sa nič nedeje. Títo štyria prerokujú všetky štátne veci a všetci sa zhodne pripojujú k názoru, ku ktorému sa prikláňa Metafyzik...

Veľmajster: Rozprávaj mi, prosím ťa, o všetkých úradoch, službe, povinnostiach, výchove, spôsobe života, o tom, či je to republika, monarchia alebo aristokracia.

Janovčan: Tento národ sa prisťahoval z Indie, odkiaľ utiekol, keď bol porazený Mongolmi, lupičmi a násilníkmi, ktorí jeho rodnú zem vyplenili a rozhodol sa viesť filozofický, pospolitý spôsob života. Aj keď medzi ostatným obyvateľstvom, žijúcim na jeho území, nie je ustanovené spoločenstvo žien, u nich samotných je prijaté, pretože majú všetko spoločné. Pridelovanie všetkého je v rukách úradných osôb, ale nakoľko vedy, pocty a pôžitky sú všeobecným majetkom, nemôže si nikto nič privlastniť.

Podľa nich vlastníctvo vzniká a udržiava sa tým, že každý z nás má vlastný dom a vlastnú ženu a deti. To je prameňom sebeckta; aby sme totižto v záujme svojho syna dosiahli bohatstvo a dôstojné postavenie a urobili ho dedičom veľkého majetku, začíname, a to každý z nás, buď okrádať štát, pokiaľ sa ničoho nebojíme, pretože sme bohatí a urodzeného pôvodu, alebo sa z nás, ak nemáme moc, postavenie a vznešených predkov, stávajú zradcovia, lakomci. Ak sa zbavíme sebeckta, zostane v nás iba láska ku spoločenstvu. (T. Campanella)

B) Pozorne si prečítajte nasledujúci text (z diela Utópia) a odpovedzte na otázky.

A keď tak v duchu prezerám a obraciam všetky tie štáty, ktoré dnes všade prekvitajú, neprípadá mi to – buď mi Boh milostivý! – ináč, než ako akési sprisahanie boháčov jednajúcich o svojich výhodách menom a z titulu štátu. Vymýšľajú a vynachádzajú si všemožné spôsoby a umenia, akoby si mohli všetko, čo si sami nepoctivo nazhromaždili, predovšetkým udržať bez obavy o stratu, akoby čo najlacnejšie najímali prácu a námahu chudákov a zneužívali ich. Ak raz boháči v mene štátu, to jest i v mene chudákov nariadia, že sa takéto úskoky majú zachovať, ihneď sa stávajú zákonmi. A najhorší ľudia vo svojej nenásytnej chamtivosti rozdelili si medzi seba všetko, čo by bolo stačilo všetkým.

Ako ďaleko sú však od šťastia, ktoré panuje v Utópii, kde každú túžbu po peniazoch od základu znemožnilo odstránenie ich používania. Aké veľké bremeno sa tým odstránilo! Koľko príležitostí k zločinom a nepravostiam sa tým vykorenilo! Kto by nevedel, že podvody, krádeže, lúpeže, bitky, nepokoje, hádky, vzbury, vraždy, zrady a travičstvá, ktoré sa každodenným trestaním skôr len pomstia, než držia na uzde, odumierajú spolu so zánikom peňazí? Ba že aj strach, trápenie a starosti, námahy, lopoty hynú v tom istom okamžiku ako peniaze? Dokonca aj sama chudoba, ktorá ako sa zdá, sama vždy trpela nedostatkom peňazí, by úplne zmizla, keby zmizli peniaze.

Aby bolo jasnejšie, predstav si v duchu nejaký neplodný a neúrodný rok, v ktorom hlad zahubí mnoho tisíc ľudí. Neváham tvrdiť, že keby sa na konci tohto nedostatku prezreli sýpky boháčov, našlo by sa toľko obilia, že keby sa bolo rozdelilo medzi tých, ktorých zahubil hladomor, nikto by nebol pocítil túto skúposť neba i zeme. Tak ľahko sa mohlo zaopatriť živobytie, keby nám k nemu nezavierali cestu tie blahoslavené peniaze, ktoré boli preslávné vynájdené, samozrejme, len preto, aby sa prístup k živobytiu neotváral ináč, len nimi.

To si nepochybne uvedomujú aj boháči, ktorí veľmi dobre vedia, o čo výhodnejšie by bolo nemať nedostatok nepotrebných vecí než mať nadbytok všelijakých zbytočností, byť slobodným od mnohého zla než obklopený veľkým bohatstvom. (T. More)

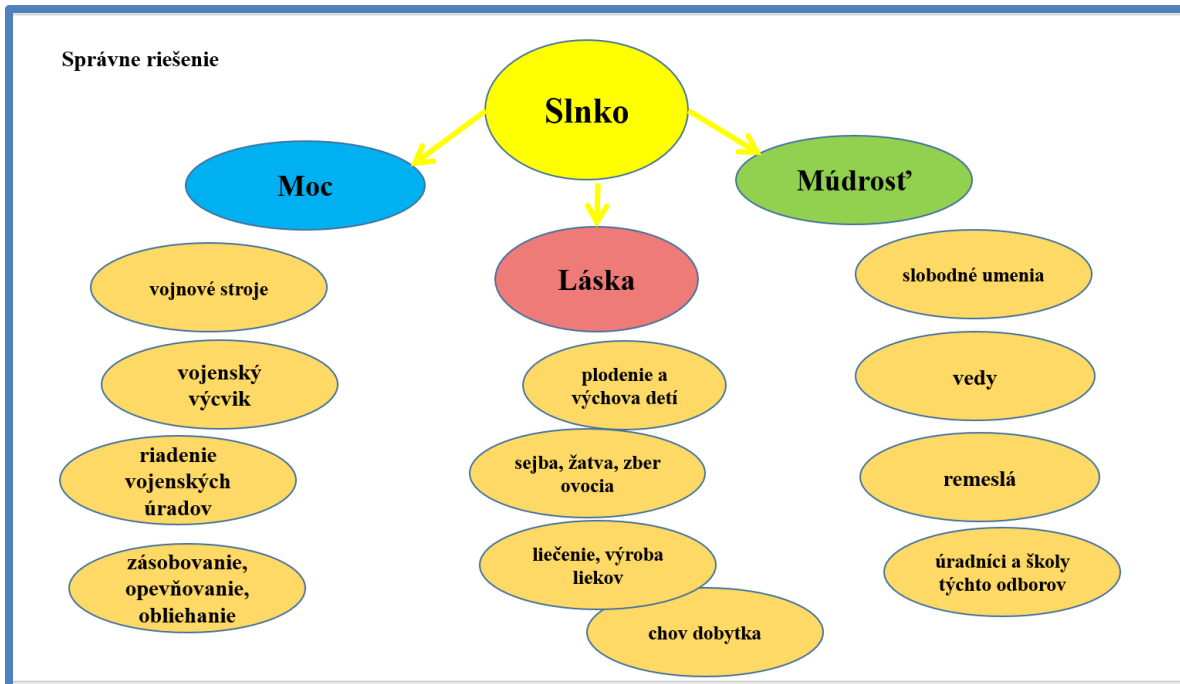
- 1. Čo je podľa Mora pravdepodobná príčina prekvitania okolitých štátov?**
- 2. Aké „bremeno“ leží na pleciach boháčov spomínaných krajín?**
- 3. T. More v ukážke spomína rôzne zločiny. Pouvažujte, z akého dôvodu ich v súvislosti s peniazmi spomína.**
- 4. Myslíte si, že by mohla naša spoločnosť dospieť do takého stavu, ako opisuje More vo svojom diele Utópia? Zdôvodnite svoje tvrdenie.**

C) Diela Mora a Campanellu považujeme za utópie, pretože v dobe ich vzniku a ešte aj dlho po nej sa nedali zrealizovať. Niektoré myšlienky sa však naplnili v 19. a 20. storočí. Vyjadrite sa, ako sa uplatnili ich niektoré nasledovné idey:

- stabilný, 4-hodinový/6-hodinový pracovný čas,
- vláda demokraticky zvolených odborníkov,
- naplnenie materiálnych a duchovných potrieb,
- škola hrou a všeobecná vzdelanosť,
- využitie technológií v prospech človeka,
- zdravý životný štýl,
- branná povinnosť.

Správne riešenia:

A)

B)

1. Príčina prekvitania okolitých štátov je sprisahanie boháčov, ktorí sa snažia nájsť rôzne spôsoby udržania si majetku.
2. Na pleciah boháčov leží bremeno v podobe túžby po peniazoch a udržania si ich.
3. Spomína ich preto, že ide o zločiny, vďaka ktorým sa v histórii nielen obyčajní ľudia, ale aj panovníci nečestným spôsobom dostávali k majetku.
4. Odpoveď na danú otázku nie je jednoznačná.

Zdroje:

DRAGÚŇ, E. – DŘÍZA, J.: Dejiny filozofie I. Nitra : Univerzita Konštantína Filozofa. 2000. ISBN 80-8050-293-5

DRAGÚŇ, E. – DŘÍZA, J.: Antológia z dejín filozofie. Nitra. 2002. ISBN 80-8050-481-4

C)

Utopické názory (okruhy)	Stav v súčasnosti
stabilný, 4-hodinový/6-hodinový pracovný čas	Po vzniku kapitalizmu sa postupne začalo uvažovať o zavedení stabilného pracovného času. Aj keď nemáme 4 alebo 6-hodinový pracovný čas ani v súčasnosti, môžeme hovoriť o stabilnom 8-hodinovom pracovnom čase. Dokonca sa už v niektorých krajinách uvažuje o jeho skrátení.
vláda demokraticky zvolených odborníkov	V demokracii rozhodujú vo voľbách o svojich zástupcoch priamo či nepriamo voliči, ktorí sa snažia voliť nielen podľa sympatií, ale často berú na zreteľ odbornú prax a znalosti kandidátov.
naplnenie materiálnych a duchovných potrieb človeka	Súčasná doba so svojimi vymoženosťami ponúka pracujúcim možnosť naplniť svoje materiálne i duchovné potreby (možnosť slušného bývania, právo na prácu, plácu, sloboda vierovyznania).
škola hrou a všeobecná vzdelanosť	Svoje vízie školy hrou rozviedol vo svojich dielach Ján Amos Komenský. Postupne sa dostali v ďalších storočiach do školskej praxe. Za povinnú školskú dochádzku vďačíme osvietenskej panovníčke Márii Terézii. Tieto vízie sa postupne zapracovali do zákonov jednotlivých štátov a začali sa uplatňovať v školskej praxi.
využitie technológií v prospech človeka	V súčasnosti vidíme prudký rozvoj vedy a techniky, získané poznatky našli svoje uplatnenie v rôznych technológiách, bez ktorých si nevieme náš každodenný život ani predstaviť (telekomunikačné prostriedky, audiovizuálne technológie,...).
zdravý životný štýl	Výsledkom konzumnej spoločnosti v našich končinách je prudký nárast civilizačných chorôb, najmä obezity. Preto sa mnoho ľudí stalo zástancom tzv. zdravého životného štýlu (konzumácia zdravých, hlavne bio potravín, pravidelný pohyb, dostatočný odpočinok po práci,...).